

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/1 (3) 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/1 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети.

ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот

технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодири Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй.

Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Turaev Sherzod Gulboy ugli

SURKHAN OASIS IN V.H. KARMISHEVA'S RESEARCH ETHNIC DESCRIPTION
OF "YUZ" TRIBES

8-13

Jabbarova Latofat Tulkinjonovna

ZAMONAVIY MUZEY ARHITEKTURASI VA LANDSHAFT DIZAYNI INTEGRATSIYASI ("G'ALABA
BOG'I" YODGORLIK MAJMUASI ASOSIDA)

14-19

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Hurmurodov Zaфаржон Нурмуродович

МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТ ОРГАНЛАРИНИ РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА
БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИНИ ЙЎЛГА ҚЎЙИШ

20-26

Жаббарова Чарос Аминовна

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТНИНГ ХАЛҚАРО
СТАНДАРТЛАРИГА ЎТИШ ЗАРУРИЯТИ

27-32

Nabiev Olimjon Abdisalomovich

FORMS OF PRECARIOUS EMPLOYMENT AND APPROACHES TO ITS ASSESSMENT

33-43

Тошпулатов Даврон Ақромович

ИСЛОМ БАНК-МОЛИЯ ХИЗМАТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

44-54

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Муминов Алишер Гаффарович

АХБОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТГА ЎТИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ

55-59

Холмирзаев Нодиржон Низомжонович

ШАҲАРЛАР АҲОЛИСИДАГИ ИНДИВИДУАЛЛАШУВ МУАММОСИ: ТАҲЛИЛ ВА
ТАКЛИФЛАР

60-65

Абдураимова Муқаддас Эргашовна

"АВЕСТО"ДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ МАСАЛАСИ

66-71

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Axmedov Oybek Saparbaevich, Djumambetova Gulziba Kongratbaevna

COMPARATIVE-TYPOLOGICAL CHARACTERISTICS OF ECONOMIC TERMS IN ENGLISH AND
UZBEK LANGUAGES

72-75

Avaznazarov Odiljon Rahmatulloevich

ALISHER NAVOIY – ULUG' YO'LBOSHCHI

76-82

Бурибекова Шаура Шавкатовна

ЗНАЧЕНИЕ И ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЭТИКИ В ПРОЦЕССЕ
ЖУРНАЛИСТСКОГО РАССЛЕДОВАНИЯ 83-89

Абдуллаев Акмал Амирович

ЭТНИК ВА МИЛЛИЙ УРФ-ОДАТЛАР ҲАМДА ҚАДРИЯТЛАР АСОСИДА ШАКЛЛАНГАН ЖОЙ
НОМЛАРИ 90-98

Masharipova Valentina Sergeevna

THE USE OF PARALINGUISTICS IN JIM BUTCHER'S WORK 99-104

Камолова Санобар Жабборовна

ЎЗБЕК ВА ФРАНЦУЗ БАДИИЙ АСАРЛАРИДА АНТРОПОНИМЛАР 105-109

Ярматова Мехринисо Азаматовна

ЯЗЫК - НОСИТЕЛЬ КУЛЬТУРЫ 110-117

Rahmonova Sardora Muminjonovna

BIZNES SOHASIDAGI BIRLIKLARNING SEMANTIK ANALIZI 118-123

Samadova Marg'uba Kuchkarovna, Ziyayeva Muhayyo Usmanjonovna

COMPULSORY METHODS IN TEACHING ESP 124-128

Mansur Yunusov Abdullayevich

NATIONAL EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF INFORMATION CONSUMPTION IN PUBLIC
SERVICES: PROBLEMS AND SOLUTIONS 129-134

12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович

ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР МЕҲНАТ ҲУҚУҚЛАРИ ХАЛҚАРО ҲУҚУҚИЙ ҲИМОЯСИ 135-139

Yakubova Iroda Bahramovna

XORIJYI RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR VA O'ZBEKISTON QONUNCHILIGIDA MUALLIFLIK
HUQUQLARINI JAMOAVIY BOSHQARISHNI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARINING QIYOSIY
TAHLILI 140-146

Карамов Мамашариф Жамилович

ЖАМИЯТ ҲАЁТДА МАҲАЛЛА ИНСТИТУТИНИНГ ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИНИ
ЎРНАТШИДАГИ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ 147-151

Қурбонов Дониёр Давлат ўғли

ВОЯГА ЕТМАГАН ШАХСЛАР ТОМОНИДАН СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАРНИНГ
ОЛДИНИ ОЛИШ. 152-157

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Umidaxon Abdullayeva G'ulomiddinovna

O'QUVCHI VA TALABALARNING TABIATGA MA'SULIYATLI MUNOSABATDA BO'LISHLARIDA
EKOLOGIK TA'LIM VA EKOLOGIK TARBIYA BERISHNING AHAMIYATI 158-163

Нурматова Насиба Хошимжановна

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К
ПАТРИОТИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ МОЛОДЕЖИ164-173

Дилафруз Явкочдиева

ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВ АСОСИДА ТЕХНИКА ОЛИЙ ЎҚУВ ЮРТИ ТАЛАБАЛАРИНИ
КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШ174-183

12.00.00 – Юридик фанлар

Камолова Санобар Жабборовна
ЎзДЖТУ мустақил тадқиқодчи

ЎЗБЕК ВА ФРАНЦУЗ БАДИИЙ АСАРЛАРИДА АНТРОПОНИМЛАР

Аннотация. Ушбу мақолада француз ва ўзбек бадий асарларда қўлланган тарихий антропонимлар яъни исмлар, тахаллуслар, лақаблар ҳақида фикрлар баён этилган. Мақолада ўзбек ва француз антропонимларининг лексик-семантик хусусиятлари очиқ берилган

Калит сўзлар: Ономастика, антропоним, сўз, тил, шоир, тахаллус, лақаб, ота исмлари, референция, лисоний бирлик.

Камолова Санобар Джабборовна
Уз ГУМЯ – независимый исследователь

АНТРОПОНИМ В УЗБЕКСКИХ И ФРАНЦУЗСКИХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ

Аннотация. В данной статье высказываются мысли об исторических антропонимах, то есть именах, прозвищах, прозвищах, используемых во французских и узбекских произведениях искусства. В статье раскрываются лексико-семантические особенности узбекских и французских антропонимов.

Ключевые слова: ономастика, антропоним, слово, язык, поэт, прозвище, прозвище, отчество, ссылка, языковая единица.

Kamolova Sanobar Jabborovna
Uz SWLU - an independent researcher

ANTHROPONYM IN UZBEK AND FRENCH ARTISTIC WORKS

Abstract. In this article, thoughts are expressed about historical anthroponyms, that is, names, nicknames, nicknames used in French and Uzbek works of art. The article reveals the lexical-semantic features of Uzbek and French anthroponyms

Key words: Onomastics, anthroponym, word, language, poet, nickname, nickname, patronymics, reference, linguistic unit.

<https://doi.org/10.47390/B1342V3SI1Y2023N15>

Кириш. Антропоним ономастиканинг лисоний бирлиги бўлиб, у ўз ичига аниқ бирликларни олади. С Камолова антропоним термини ҳақида фикр юритар экан, унинг таркибига исм, ота исми (отчество), фамилия, лақаб, тахаллус, криптоним, андроним, гинеконим, патроним киришини қайд қилган [6;20-45 б]. Демак, антропонимика исмлар,

лақаблар, тахаллуслар, фамилия ва ота исмларни тадқиқ қилувчи соҳа ҳисобланади. Сўз мулкининг султони, буюк шоир, адиб, олим Алишер Навоий асарларидаги атоқли отлар ўзбек тарихий ономастикасининг таркибий қисми саналади. Шоир асарларидаги атоқли отларни ном англатган объектга кўра қуйидагича таснифлаш мумкин.

Мавзуга оид адабиётлар тахлили.

Навоий асарларида учрайдиган шахс номлари – антропонимлар. Уларни икки гуруҳга бўлиш мумкин: 1. Ҳаётда яшаб ўтган шахслар номи: Маҳмуд Ғазнавий, Амир Темур, Мирза Чучук, Хусайн Бойқаро, Амир Хусрав Дехлавий ва б. 2. Ҳаётда мавжуд бўлмаган афсонавий номлар: Вомиқ, Узро, Фарҳод, Ширин, Сомирий ва б. Навоий асарларида учраган антропонимларни қуйидагича гуруҳлаш мумкин: 1. Исмлар. 2. Тахаллуслар. 3. Лақаблар. Тадқиқотчи Ш.Ёқубовнинг аниқлашича, Алишер Навоий асарларида 1103 дан ортиқ антропонимлар мавжуд 1. Исмлар. Исмларни ўз характериға кўра тарихий, афсонавий, тўқималарға ажратиш мумкин. Алишер Навоий асарларида ўзи билан замондош бўлган тарихий шахсларнинг номларини кўплаб келтирган. Жумладан, “Мажолис ун-нафоис” асарида 459 та шоирлар номи тилға олинган. Бу асарда шоирға замондош бўлган қуйидаги киши номларини кўриш мумкин: Хусайн Бойқаро, Бадиуззамон, Музаффар Мирзо, Ҳадичабегим, Султон Абусаид, Мирзо Улуғбек, Мавлоно Лутфий, Хожа Муҳаммад Порсо, Шарафиддин Али Яздий, Бобо Ҳасан, Саккокий ва б. Бу номлар тарихий шахсларға тегишли бўлиб, XV аср ўзбек тарихий ономастикаси учун бой материал бўлиб, ўша даврда кишиларни номлаш тартиби ҳақида ҳам маълумот беради. А.Навоий асарларида афсонавий ва диний антропонимлар ҳам салмоқли ўринни эгаллайди. Афсонавий антропонимлар шоирнинг бадий ва илмий асарларида учрайди. Бу каби антропонимлар хаёлий мавзуларни баён қилиш, баъзи диний мавзудаги асарларни ёзишда шоирға қўл келган. Шоир бундай номлардан “Хазойин ул-маоний”, “Тарихи анбиё ва ҳукамо” асарларида ўрни билан фойдаланган. Аммо “Ҳамса” асарида афсонавий антропонимлар кенг қўлланган. Жумладан, Сомир, Аҳраман, Суҳайло, Нух, Қорун, Билқис, Жамшид, Яъжуж, Исо, Дақёнус, Ҳорун ва б. Навоий асарларида учрайдиган антропонимларнинг катта қисмини бадий тимсолларнинг номи ташкил этади. Бу антропонимларнинг кўпи шоир руҳий оламида ижод қилинган атоқли отлар ҳисобланади. Навоий бадий тимсолларға ном танлашда ўша жой ва халқ номиға мос атоқли отлардан фойдаланишға эътибор қаратган. Арабистонда бўлиб ўтган воқеаларни тасвирлаш учун арабча – Саъд, Навдар, Меҳр, Нўъмон, Суҳайл, Жобир; Ҳиндистонда бўлиб ўтган воқеаларни ҳиндча – Жайпур, Жуна, Маллу, Кад; Эрон (Ажам)даги воқеаларни тасвирлашда форс-тожикча – Хисрав, Баҳром Гўр, Рустам, Равшанак, Доро, Фаррух, Гулчеҳра сингари номлардан фойдаланган.

2. Тахаллуслар. Ўзбек антропонимларининг номинатив бирликларидан бирини тахаллуслар ташкил этади. Тахаллуслар ҳам шахс исми – асосий номға нисбатан худди лақаб каби қўшимча номдир. Ўзбек тилшунослик илми ва адабиётшунослигида тахаллусларни тўплаш ва ўрганишға оид олиб борилган тадқиқотларға ўзбек матбуоти саҳифаларидан 430 тахаллусни тўплаган Т.Қораев [8;54-58-б] ҳамда Ё.Исҳоқовнинг [5;42-45-б] мақолаларини, Т.Қораев, Р.Воҳидовларнинг “Тахаллуслар” китобини мисол қилиш мумкин. Шунингдек, тахаллуслар ҳақидаги баъзи маълумотлар “Номлар ва одамлар”, “Исмингизнинг маъноси нима?” [8;14-15], “Номнома” каби асарларда учрайди. Ўзбек тилшунослигида тахаллуслар алоҳида, махсус ўрганилган эмас. Профессор

Э.Бегматовнинг “�збек тили антропонимикаси” [3;145-155-б] номли номзодлик диссертациясида тахаллусларни “�збек ономастикасининг кўшимча номинатив категориялар” сарлавҳаси остида ўрганган.

Муҳокама. Маълумки, стандарт қўлланишда антропонимлар шахсни алоҳида, индивидуал тарзда, тасвирланаётган вазиятга боғлиқ бўлмаган ҳолда ва ҳеч қанақа ойдинлаштирувчи аниқловчиларсиз кўрсатиш учун хизмат қилади. Бундай қўлланишда улар асосан индивидуаллаштирувчи номлаш функциясини бажаради. Аммо матнда қўлланган антропонимда тўғри (бирламчи) ва кўчма (иккиламчи) номловчи функцияларни бир-биридан фарқлаш зарурати туғилади. Қиёслаб кўрайлик: “*Michel Drucker n'a plus besoin de légitimer sa présence. Il fait ce qu'il veut, on sait qui il est.*” ва “*Un Michel Drucker n'a plus besoin de légitimer sa présence. Il fait ce qu'il veut, on sait qu'il est.*” (Télérama, 26/05/04). Биринчи мисолда, яъни тўғри номлаш функциясида Michel Drucker антропоними индивидуал тартибда ўз номи берилган шахсни кўрсатиш учун хизмат қилган. Иккинчи мисолда, Michel Drucker антропоними стандарт қўлланишдан четга чиққан ва шахсининг айнан бир референтини англатса-да, турлича коннотатив семаларни воқелантиришга хизмат қилган. Антропонимларнинг бундай икки турдаги қўлланиши, аксарият ҳолларда француз тилидаги антропоним ўхшатишларида кузатилади.

Маълумки, французча исм-фамилиялар француз тили антропонимикасининг таркибий қисмларидан бири сифатида француз миллий цивилизациясининг кўп қирраларини ўз семантик структураларида мужассам этади. Масалан, а) *география соҳасида*: La Fontaine, Montaigne, Dupui (топографик атамалар); Dubois, Pommier, Delorme, Duchesne (дарахт номлари), Dumas, Lagrange (уй-жой номлари), Picard, Aragon, Lenormand, Lebreton (келиб чиққан ўлка номлари); б) *тарих соҳасида*: Girard, Lambert, Bérenger (германча фамилиялар), Adam, David, Mathieu (библия ва эвангелиядан олинган исм-фамилиялар), André, Denis, Philippe (грекча исм-фамилиялар), Antoine, Clément, Martin, Vincent (лотинча исм-фамилиялар); в) *жамият соҳасида*: Chabrier ёки Chevrier, Meunier, Favre, Pasteur (касбни англатувчи фамилиялар), Leclerc, Lemaître, Lemoine (ҳар хил ҳолатни англатувчи фамилиялар), Cousin, Leneveu, Legendre (қариндошликни англатувчи фамилиялар); г) *таомиллар соҳасида*: а) лақаблар Leblond, Legrand, Le3brun, Camus, Bossuet (физик ҳолати бўйича), Lefranc, Lesage (ахлоқи бўйича), б) ҳайвон номлари асосидаги лақаблар: Labiche, Chevreuil, Comeille; в) ҳар хил лақаблар: Bovin (= boit vin), Voileau, Lamoureux.

Булардан ташқари, фамилия соҳибининг қайси хорижий этник гуруҳга мансублиги тўғрисидаги тегишли маълумотни аксарият ҳолларда фамилияларнинг ёзилиш шакли орқали ҳам билиб олиш мумкин. Масалан: Paolo, Leonardo, Lombardi, Rossi (келиб чиқиши италян); Bernard, Siegfried, Walter, Becker, Muller, Schmidt (келиб чиқиши немис); Etcheverry – maison neuve, Irigoen – village de bois, Ibarnegaray – vallée haute (келиб чиқиши баск); Le Braz – le grand, Le Hir – le long, Le Goff – forgeron, Le Floch – page (келиб чиқиши бретон); Mertens – Martin, Vendermeulen – du Moulin, Huyghe – Hugues (келиб чиқиши фламан) ва шунга ўхшашлар. Антропонимларнинг дискурсив-прагматик табиатини ёритиш жараёни, табиийки, антропонимларда маънонинг мавжудлигига асосланади. Антропоним семантикаси апеллятив маносига нисбатан кенгроқ деб ҳисоблаймиз. Атоқли от лингвистик ва экстралингвистик компонентлардан ташкил

топган мураккаб тузилишга эга. Шу билан бирга, лингвистик компонент стилистик қийматни ҳам, тил ва нутқда қўлланиш хусусиятларини ҳам ва бошқа элементларни ҳам ўз ичига олади. Экстралингвистик компонент таркибига исмининг мураккаб ассоциациялари, исм эгасининг машҳурлик даражаси, исм ва унинг эгаси ҳақида энциклопедик маълумот, исмининг мафкуравий йўналиши ва бошқалар кирази. Антропоним семантикасида учта асосий қисми ажратамиз: денотатив – денотат, яъни номлашнинг табиатини белгилайдиган предмет тур билан ўзаро боғланади; сигнификатив – синификат, яъни билвосита антропонимда мужассамлашган тушунча билан ўзаро боғланади; прагматик – денотат ҳақидаги объектив ахборот асосида вужудга келадиган чексиз кўп субъектив қўшимча маънолар ва ассоциациялардан ташкил топади. Масалан, François исми: семантиканинг денотатив компоненти – субъект, эркак; сигнификатив компоненти – тирик мавжудот, одам; прагматик компонент – François Mitterrand ёки Mauriac, ёки фақат адресантга маълум бўлган ҳар қандай шахс ва у ҳақида барча бўлиши мумкин бўлган маълумотлар.

Антропонимни ўз референти билан боғлаганда француз тили соҳиб-лари томонидан тан олинган белгиларни акс эттирадиган семалар тилда фарқланади, масалан: “ушбу исм билан номланган”, “жонли” (қиёсланг: Jules ва Paris), “одам” (қиёсланг: Jules ва Loulou (отнинг лақаби)), “эркак жинси/ аёл жинси” (қиёсланг: Jules ва Julienne), “миллати” (қиёсланг: Jules ва Ivan), “минтақавий мансублик” (қиёсланг: Julien ва Julian (исмининг бретан варианты) ва “маълум бир тарихий даврга мансублиги” (қиёсланг: Jean ва Guy (эскирган исмлар рўйхатига кирази). Кўрсатилган белгиларни сигнификат таркибига ингерент род семалари сифатида (“ушбу исм билан номланган”, “жонли” ва “одам”) ва тур семалари сифатида (“эркак жинси/аёл жинси”, “миллати”, “худудий мансублиги”, “маълум бир тарихий даврга мансублиги”) киритиш мумкин. Бундай семалар маъно фарқлайдиган семалар бўлмасдан, исмларнинг ички таснифини амалга ошириш ва кичик гуруҳларга ажратиш имконини беради. Француз тилида коннотатни барча антропонимларда ҳам бевосита ажратиб бўлмайди, чунки коннотат ингерент семалар билан (масалан, аёл исмларида “заифлик” семаси) ва тил соҳиблари томонидан тушуниладиган қўшимча ассоциациялар билан (масалан, Pierrot, Margo кичрайтириш-эркалаш исмлари ҳолатида) боғланган афферент коннотатив семалар билан боғлиқ ҳолда шаклланади.

Натижа. Нутқий мулоқотда детерминативлар антропонимларнинг мазмун қўламини шакллантиришга хизмат қиладиган асосий грамматик воситалар сифатида юзага чиқади.

1-жадвал.

Детерминативлар воситасида киритиладиган маънолар

Детерминативлар	Детерминатив воситасида воқеланувчи маънолар	Антропонимнинг нутқий шакли
Артикль	le, la, les	архаик маъно, муайян регионга мансублик,
	un, une, des	умумлашган, ноаниқ
	du, de la	метонимик маъно
	арт.+сифат	аниқ, баҳоловчи
		les Malou, les Orsini
		<i>un Dupont, un Gaston</i>
		<i>du Bach, du Simenon,</i>
		<i>le sage Ulysse, le vaillant Diomède, la belle Aude</i>

Эгалик сифатлари: mon, ton, son ва б.	аффектив, пежоратив маъно	<i>mon Pierre, ta Marie, sa Béatrice</i>
Кўрсатиш сифатлари: ce, cet, cette, ces	ажратиб кўрсатиш	<i>ce Philippe, ce Raymond</i>

Нутқ муҳитига боғлиқ ҳолда, бир детерминатив турли мазмундаги коннотацияларни тақдим этиши мумкин, масалан, les артикли воситасида одатда қайсидир оиланинг барча аъзолари кўрсатилади: les Malou, les Orsini. Бироқ, ушбу артикл ёрдамида антропоним референтлари умумлаштирилган ҳолда тақдим этилиши ҳам мумкин: Boris, le héros de l'histoire, est un personnage, langoureux, entiche de *Nathalie*, en réalité de toutes *les Nathalies* de la terre, nostalgique de la vie, de son passé, de ses 20 ans, celle de l'époque sereine de l'après-guerre (M. Audge). – Борис, ҳикоямиз қаҳрамони, Наталига (аслида Ер юзидаги *барча Наталиларга*) ошиқ бўлган, боғланиб қолган, ҳаётни, ўтмишини, йигирма ёшлигини, урушдан кейинги тинч даврни қумсайдиган одамлардан биридир.[7;28-30-б] Антропоним референтлари умумлашган ва ноаниқ ҳолда тақдим этилиши ноаниқ артикл ёрдамида ҳам амалга оширилади: Qui pense encore à une fleur ou à une perle devant une femme nommée *Rose* ou *Marguerite*, ou bien à la noirceur du maure, à la Renaissance ou au chiffre huit, devant *un Maurice*, *un René* ou *un Octave*? (Ch. Bromberger) - Ким Роза ёки Маргарита исмли аёл билан учрашганда гул ёки марварид ҳақида, ёки бўлмаса қандайдир Морис, Рене ёки Октавни учратганда мавре ҳақида, Уйғониш (Ренессанс) даври ҳақида ёки саккиз рақами ҳақида ўйлайди? Агар антропоним референти тил соҳибларига таниш бўлса, *la* аниқ артикли унинг муайян соҳанинг машхур вакили сифатида тасаввур қилинишини кўрсатади.

Хулоса. Хулоса қилиб айтганда Француз фамилияларининг ранг-баранг семантик табиатга эга эканлиги тўғрисидаги маълумотларни келтиришдан кўзда тутилган асосий мақсадимиз – фамилияларнинг лисоний ифода шакллари ахборот тақдим этиш бобида муҳим аҳамият касб этишига эътиборни жалб этишдан иборат.

Адабиётлар/Литература/References:

1. А.Навоий Хамса. Фарҳод ва Ширин. – Тошкент, 1960.
2. Анданиёзова Д. Бадиий матнда ономастик бирликлар лингвопоэтикаси. Фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун тақдим этилган диссертацияси. – Тошкент, 2017. – Б.132.
3. Бегматов Э. Ўзбек тили антропонимикаси. – Тошкент, 2013. – Б.81.
4. Н.В.Подольская. Словарь русской ономастической терминологии. – С.31.
5. Исҳоқов Ё. Алишер Навоий ва Навоий тахаллусли шоирлар // Ўзбек тили ва адабиёти. – Тошкент, 1968. – №1. – Б.42-45.
6. С. Камолова “француз антропонимларининг дискурсив-прагматик характеристикаси”. Фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун тақдим этилган диссертацияси. – Самарқанд 2020. - Б. 20-45.
7. С.Камолова “француз антропонимларининг дискурсив-прагматик характеристикаси”. Фалсафа доктори (PhD) илмий даражасини олиш учун тақдим этилган диссертацияси. – Самарқанд 2020. - Б. 28- 30.
8. Қораев Т. Адабий тахаллуслар ҳақида // Ўзбек тили ва адабиёти. – Тошкент, 1967. – №1. – Б.14-15, 54-58.

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/1342V3I3Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/1 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES Special Issue

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатиغا олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).